

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

ОЛЕКСА БОБИКЕВИЧ

„НАСТОЯЩІ“

КОМЕДІЯ В ОДНІ ДІЇ

КИЇВ — ЛЯЙПЦІГ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

КОЛОМІЯ, ГАЛИЦЬКА НАКЛАДНЯ
WINNIPEG MAN. UKRAINIAN PUBLISHING

**Галицька Накладня
ЯКОВА ОРЕНШТАЙНА В КОЛОМІЇ.**

Найдешевшим і дуже корисним виданням
являються книжечки

„Загальної бібліотеки“.

Кожний має змогу за малі гроші набувати собі
ці дуже гарні книжечки й таким чином по-
класти основу вартісної домашньої бібліотеки.

У „Загальній Бібліотеці“

друкуються найславніші твори найліпших і
найкращих письменників усіх народів.

Досить значний обсяг, великий друк, отже
для кожного ока виразний і здоровий, добрий
папір — формату великої вісімки — це додатні
сторони видавництва.

Деякі книжки ілюстровані і з
вартісними літературними за-
мітками, поясненнями і вводами.

ОЛЕКСА БОБИКЕВИЧ

„НАСТОЯЩІ“

КОМЕДІЯ В ОДНІЙ ДІЇ

КИЇВ — ЛЯЙПЦІГ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

КОЛОМНЯ
ГАЛИЦЬКА НАКЛАДНЯ

WINNIPEG MAN.
UKRAINIAN PUBLISHING

Друковано в друкарні К. Г. РЕДЕРА. тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІГУ.

ПЕРЕДМОВА

«Настоящі» — то не ті прості, звичайні, природні, справжні, отже дійсно «настоящі» люде, що беруть життя як треба та здоровими очима на світ дивляться. Це всі ті, що відійшли від здорового, природного народнього організму в Західній Україні, ті, що чи віру втрачали в будучність свого народу, чи «задля ласки панської та лакіинства лукавого» сказали собі, що не здатен він сотворити свою власну культуру, зажити своїм окремим власним національним життям — і самі потягли тай народ галицький тягли до Московщини, стараючися прищипити йому московську культуру, московську мову, зробити зі себе та з українського народу Галичини — настоящих Москалів.

Історія національного розвитку української інтелігенції в Галичині пішла від початку відродження, від сорокових років XIX. в., двома шляхами: у бік самостійности українського народу, і в бік Московщини (про третій, незначний — польський шлях не згадуємо). Звід-

тіля і дві найстарші «партії» в Галичині: «народовці» і «кацапи». Перші звалися ще й «українофілами», другі «москвофілами»; та були ще назви «твердих» (москвоф.) і «м'яких» (україноф.) — назви цілком незрозумілі й пояснюються тим, що одні більш уперто, більше твердо не приймали ніяких нових поступових ідей, ніж другі — м'які. Властиво ж великої різниці між обома партіями не було, коли брати на увагу політичну, чи соціальну програму обох партій — а боротьба крутилася довкола м о в и. Москвофіли писали страшною мішаниною церковнослов'янської, польської, української й російської мови і звали її руским язиком, народовці старалися свою мову наблизити до народньої й тягли до літературного єднання з Наддніпрянщиною. Ще була одна різниця. Москвофіли вперто держалися старих буквів, що давно втрачено для мови своє значіння (ы, ъ, ъ, ѵ), вперто держалися т. зв. етимології — українофіли тягли до куліпівки, хоч офіційно теж довго держалися історичного правопису, сяк-так приспособленого до української мови.

Розуміється, що основна різниця між одними і другими була в тому, що «тверді» тягли дозлуки з Росією, «м'які» заявляли всюди свою єдність із Україною — але ж оця політична ідеологія вироблялася дуже поволеньки. У

практиці вона ролі не грала. Ціла боротьба зводилася тільки до дрібничок (одні висмівали мову других, підшукували чудернацькі слова, сварилися, чи вживати слова поважання, чи — поштеніє, пан, пані чи — господин, госпожа іт. д.) і забрала українській інтелігенції Наддністриящини цілих яких сорок років, але ж звичайна людина на провінції не брала у ній участі: вона приймає сюди або туди; читала або «Діло» орган народовців, або «Галицьку Русь» — орган москвофілів і по своїому розбіралась у цій «політиці». За тою дрібничковою боротьбою український інтелігент Наддністриящини не бачив, як, висовуючи одних проти других, Поляки крок за кроком у Східній Галичині добували для себе чим раз більш і більше прав, і нарешті стали цілковитими панами краю. Так протяглося до дев'ятьдесятих років ХІХ. стол., коли під благодатним подихом науки Драгоманова повстала перша в Галичині справді політична партія, т. зв. радикальна, що повела безоглядну боротьбу проти народовців і москвофілів, головно ж проти угоди деяких народовців із Поляками, т. зв. нової ери, угоди, яка за невеличкі уступки для Українців на культурному полі віддавала українського селянина на поталу польській шляхти.

Комедія Бобикевича вводить нас саме в

коло людей, які стояли далеко від політики «народовців», і «твердих», і на тій основі легенько, але ж уміло висміває ту ідеологію, якою годували бідну провінцію провідники «настоящих». На жаль, це одинокий драматичний твір галицького автора, та ще до того вирятуваний від забуття прихильниками автора й надрукований ізпочатку у львівській газеті «Руслан», а потім іще раз виданий 1908. р. «Драматичним товариством ім. Івана Котляревського» у Львові. Видано цю комедію на основі рукописей, що ходили по знайомих автора і звідтіля часто діставалися на аматорську сцену — сам автор не дуже нею, мабуть, цікавився, бо про неї ніколи нічого не згадував і написав її, здається, так, для тіснішого кола задля аматорських вистав.

Це звичайна доля творів скромних провінціональних українських діячів, які не дуже велику вагу прикладають до своїх писань. Бо Олекса Бобикевич, уніяцький галицький панотець (1865—1905) був саме таким скромним народнім робітником. Ціле своє життя присвятив він організаційній і просвітній праці міщанства Стрия, де він займав невеличку посаду, й був душею просвітного руху Стрийщини, засновуючи «Просвіти», владжуючи виклади та аматорські вистави — і вільними хвилинами писав.

Літературною працею займався Бобикевич іще з молодих літ як студент богословського факультету, та й і пізніше надсилав до «Зорі» та «Діла» свої вірші, оповідання, то що. Звичайно, що всі ті твори попали вже в забуття — і самотнім твором, що вказує на письменницький хист автора, лишаються його «Настоящ»і, написані ним у 1893. р.

Хочаби комедію Бобикевича зробити загальнодоступним майном цілого українського народу, нам довелося трохи підправити мову цього твору, щоб він був зрозумілий і Наддніпрянщині. Та ті підправки відносяться тільки до староукраїнських (ми, ти, си = мені, тобі собі — мя, тя, ся = мене, тебе, себе . . .) і західноукраїнських форм (х о в а в с ь, в о, в і . . .). Західноукраїнські слова, незрозумілі на Наддніпрянщині — по-лишено й пояснено скрізь під текстом. Там же подано декілька річевих пояснень.

Василь Верниволя.

„НАСТОЯЩІ“

ОСОБИ:

БОРОВИЧ

МАГДАЛИНА, його жінка

ОСТАП, їх син

ГАНУСЯ, його суджена

ЛЕСЬКО, слуга

Діється в Галичині на селі.

ЯВА I.

Кімната Боровичів, запанська, але дуже просто прибрана, з лівого боку стіл, на ньому багато газет, самих «руських» («Галицької Руси») і тютюн у коробці; при столі люлька на дуже довгому цибусі.

Боровичка (сама стоїть при столі й ліпить пироги,¹⁾ кілька готових порозкладала по газетах). От, усе робота та й робота! Від ранку до вечера; ні сісти, ні спочити нема коли. Аж ноги вгинаються. І за поріг чоловік не виходить, а сім миль на день,²⁾ по хаті бігаючи, зробить . . . Ей, газдівство, то газдівство!³⁾ Уже навтямилося⁴⁾ мені. Чоловікові вже хотілось би спочити на старість, хоч годинку на день присісти, прочитати в календарі або соннику, або й подрімати. Та де там! Усе на моїй голові. А голова вже стара, вже недомагає. Бувало, старий хоч на поле

1) На вареники в Галичині кажуть пироги, і тут так треба розуміти це слово.

2) Миля = сім верст — сім миль на день зробити = дуже багацько ввихатися (галицьке прислів'я).

3) Хааяйство.

4) Далося в тямки.

підє та робітників допильнує, вже поле то його річ була, а відколи взявся до тої політики, то від неї цілком здурів, не тямить себе, а до газдівства або зовсім не вторкається, або як за що візьметься, то таке щось наладить, що їй направити годі. Кажуть, що горілку дідько винайшов, а то я бачу, їй ту політику ніхто другий, лиш нечиста сила вигадала та людям нею голову завернула. Та не лишне то взятись за истик, за вила, або їй за іралі,⁵⁾ як ту політику цілий день вичитувати? Тьфу! Та вже коли має читати — чому ні, тай почитати треба, але хай би взяв календар, або иньчу яку розумну книжку, та прочитав: як гоїти рани, як садити садовину, що робити, аби молоко корови давали, або що . . . Ну! Таке читання то їй Богу миле їй людям добре. А то сядє, наїжиться, наплює довкола себе кулаками гримає, сердиться, сам не знає на кого — на якихось там народовців, чи Українців, яких у життю їй на очі не бачив. (Сміється.) Ну, не сміх людям сказати? Було, з сусідом читають «Діло»⁶⁾, та разом із ним, було, сердяться на якихось «кацапів», чи як там їх звуть, а відколи посварились та погнівались із Ковтом за безроги,⁷⁾ що постріляв у своїм го-

⁵⁾ Рід вила до викидання гною.

⁶⁾ Орган народовської або нац.-дем. партії.

⁷⁾ Свині (делікатніше слово).

роді, почав читати оту «Галицьку Русь»⁸⁾ тай гримає кулаком на якихось «Українців», а ні одних, ані других не бачив, не знає . . . (по хвилині). Такий газетник посвариться там із ким у Львові, тай пише, сварить на нього в газеті, а той тут на селі читає та кулаком гримає. (Сміється.) Не дурний? Га? А ти, стара, ходи та товчись від рана до вечера й кінця тому нема. Ей!

ЯВА II.

Боровичка й Лесько.

Лесько входить із бічних дверей із кухні, облизує пальці, замачані у сметані й доїдає якийсь кусник страви. Говорить байдужно, зпроволока.

Лесько. Нема пана? Казала Феська сказати, що балабухи⁹⁾ присунулися й каша збігає.

Боровичка. А чому ж не відсуне? Дурна!

Лесько. Не можна.

Боровичка (кваплячися, доліплює пироги). Та чому не можна?

Лесько. Каже, що не вмів, тай часу нема.

⁸⁾ Орган галицьких москвофілів, писав т. зв. язичієм, мішаниною українсько-московсько-церковно-польської мови.

⁹⁾ Невеличка округла булка, розчинена на воді, часто із часничком; їх печуть, н. пр., на Поділлі під Новий Рік і роздають опіся засівальникам.

Боровичка. А ти ж, йолупе, не міг відсунути, як бачив, що біжить?

Лесько. Не можна було. Я й коло кухні не був.

Боровичка. Не був коло кухні, а руки по чім облизуєш? Га? Ой, клопіт мій з вами! (Вибігає.)

ЯВА ІІІ.

Лесько (сам бере один пиріг, сміється до нього). Якби так варений, гей, гей! (кидає на стіл). А ось тютюн! Як би так папірці!¹⁰⁾ Нема, старий лише люльку смокче. Ех, то б собі чоловік закурив, аж язик утікає. Треба взяти про запас. (Бере у жменю й ховає в вузлик від сорочки, зав'язує.) Ба, та в мене й люльки нема! Може б позичити у старого, коби не надійшов! Ей, хоч два шлюки!¹¹⁾ (Оглядається.) Ще з такої, як живу, не курив, ану, який то смак? (Бере, напихав тютюном дуже сильно.) Маленька, мало що влізає. Скупий старий! Хотів би курити, а тютюну жалув. Та що то варта так курити? Потягне зо два рази димом, а далі сам вітер смокче. Та як би я був такий багач, то я би справив собі людку таку як коновка, та й знав, що курю, а то що: лише чоловік розпаскудиться, а смаку нема. (Засвічує сірник, досягає рукою, та не

¹⁰⁾ Цигаретові.

¹¹⁾ Двічі потягти (нім).

може дістати до люльки, люто.) Та й на дідька ж такого цибуха¹²⁾ довгого, що не можна дістатись до люльки. (Світить другий.) От заки приберуся, то й захоплять! Та як же її тут закурити? Як би так Феська навинулась, потримала б сірку.¹³⁾ Не можна. Гай! гай! Ото, бачиш, панські витребеньки: і курити ніби то хоче, і сам собі не дає; довгий цибух бере. А то все скупість, щоби менше тютюну йшло, бо до люльки сам вогнем не досягне, як погасне, то й не курить. Скупість! Фе! (Лютий, кидає люльку, в снігах чути кашляння старого.) На! На! Подавися зі своїм тютюном! На! Ще тобі й пирога доложу — більше буде! (Кидає пиріг у капшук.)

ЯВА IV.

Борович і Лесько.

Борович (входить, не закріплює Леська, убраний у довгу білу блюзу, широкий солом'яний капелюх, у руках «Галицкая Русь». Ще у дверях говорить про себе). Ні! Ні! Я це знаю, я це кажу, що так відразу не можна. Не можна. Не можна! Я це знаю, я це кажу, що перше єсть «изученіє», а потому аж приходить «уразумленіє», а так відразу стати «настоящим русским» не можна. Чудесний язик, але тяжкий, о, тяжкий! Ну звісно, просвіщенний (з погордою), не такий як у Ковта або в Леська . . .

¹²⁾ Чубук.

¹³⁾ Сірпик.

Лесько. Або в мене який язик! Чи ви дивились?

Борович. А ти що тут робиш? Чого сюди вліз, чому не йдеш до роботи?

Лесько. Та до якої роботи?

Борович (по короткім намислі). А конюшину гребти за городом.

Лесько. Колючину? Колючина вже давно в копицях.

Борович (робить міну). М—ну (настійчиво). То йди поперекладати полукіпки «на горбі!»

Лесько. Які полукіпки?

Борович (нетерпляче). Пшенишні «на горбі». Не знаєш?

Лесько. Не знаю!

Борович (люто). Як то не знаєш?

Лесько. Бо з «горба» пшениця вже тиждень у стодолі.

Борович (відвертається, люто затискає зуби, по хвилині дуже гостро). Ну! Чого стоїш? Бери косу і йди в пасіці траву косити.

Лесько. Не можна!

Борович. Як не можна?

Лесько. Газдиня¹⁴⁾ не веліли, бо ще молоденька.

Борович. Тьфу на тебе! Рушай звідси! Не лізь мені в очі! Чуєш? (По хвилині, відвертаючись до Леська, і не сміючи поглянути йому в очі.) Чого

¹⁴⁾ Хазяйка.

стоїш? Не чув, що кажу? (Спостерігає вузлик на сорочці.) Що за вузел у тебе на сорочці, може тютюну накрив?

Лесько. Якого тютюну? Який вузлик? (Про себе.) Добачив здодій, і без окулярів добачив. (В голос.) Який вузлик?

Борович. А от на сорочці. (Хоче взяти.)

Лесько. Та якої мари вчепились до мене? Який вузлик? Отой? Та то я зав'язав собі сорочку, щоби не забути вам сказати, що . . . що в мене є письма з пошти, газети.

Борович (цікаво й лагідніше). Газети? Ну! Чому ж відразу не кажеш? А то перше розсердить чоловіка своїми дурницями.

Лесько. Та то ви мене розсердили: найперше вчепились мого язика — що вам заваджає мій язик? Потому кажете, що я злодій, що тютюн вам краду . . .

Боровий (лагідно). Ну, вже. Ну, не балакай! Давай письма. (Лесько витягає зза пазухи дві газети в перепасках.)

Борович (оглядає). «Галицкая Русь», то до мене. А отсе — «Діло» (гостро). Я тобі кажу, Леську, аби я тої газети більше в своїй хаті не бачив. Тям собі! Не пхай мені її в руки, як не хочеш, щоб тобі в очі заповхав! Не бачиш, що то не до мене, а до Ковта?! . . . (кидає на землю й машинально витирає руку до блюзи).

Лесько. Та де бачу, коли я читати не вмію!

Борович. Такі грубі букви та не вмієш прочитати?

Лесько. Та ніяких не вмію, ні грубих, ні тонких (переконуюче), або я на дяка вчився, чи що? Я до нашої школи ходив, то як маю вміти читати?

Борович (посуваючи ногою «Діло»). Забирай геть отсю погань, та кинь через пліт¹⁵⁾ до Ковта. Там їй місце! А на другий раз, як побачиш оттаке грубе, лабате письмо, то не лізь мені з тим у хату; бо тебе разом з тою українською онучею через вікно викину!

Лесько. Та як то що нечисте, то я не буду в руки брати. Нехай Феська винесе — я закликаю.

Борович. Бери, кажу! (Лесько бере газету через полотнянку,¹⁶⁾ держить далеко від себе й виносить.)

ЯВА V.

Борович (сам, накладає окуляри, оглядає газету). От і нова газета! (читає.) Львов, Вторник, вісімнадцятого Августа 1892 — позавчорашня. А я ще давніх не дочитав. Тяжко читається:

¹⁵⁾ Тин.

¹⁶⁾ Зверхня полотняна одежа (біла); її носять наші селяни піді Львовом.

чоловік не привик до «просвіщенного писання», вік свій збавив, читаючи те «нужденное» «Діло». А все через того Ковта! Все через нього! Го! (Кивав кулаком до вікна.) Чекай! Я тобі відплачуся! — Ну, ніщо! кажуть: «Лучше поздно» як ніколи до розуму прийти. Треба «просвіщатись», «изучатись книжного язика», а як підучусь, то так тебе, мій Ковтику, змалюю в моїй «Галицькій Русі», що в сімох йорданських водах не обмиєшся! Все розкажу і про корову, і про свині, і про діру в плоті, і про те, як ти в суді брехав. Чекай! Все напишу! А там приймуть, надрукують, не бійся. Не так як «Діло», що відписало, що «в Ваші сусідські й господарські справи мішатися не будемо», не скажуть, що ти «знаний патріот» — тьфу, погань! — але редактор іще від себе наганьбить, скаже: «сепаратистъ», «новоеристъ»,¹⁷⁾ «фонетикъ»¹⁸⁾. (Отвирає перед собою газету, переглядаючи очима, йде за стіл.) Зараз, на чому то я став? «Новая фонетическая язва на Русі» — то уж было. Безбожники, «ъ» хотять викидати! (Патетично.) Нашоє святоє «ъ». Праведноє «ъ». О, мошенники! Тое «ъ», котре брало участь в давних, княжих борбах, котре стояло

¹⁷⁾ Прихильник примирливої політики з Поляками.

¹⁸⁾ Прихильник фонетичного правопису (кулішівки).

на сторожі . . . гм, нашої землі перед нападами татарськими (отямлюючись). Ні, тут якось инакше стоїть (шукає). Ну! менша о тоє,¹⁰⁾ як сказано! — а все ж таки мошенники, «враги народа». (Киває кулаком до вікна.) Ні, не дочекаєш того! Буде «ъ»! (По хвилині). Тай цікавий же я, як би ти без «ъ» виглядав, мій сусідо-любезний! Ковт — без «ъ» (сміється), і так нема що на папір узяти. (Тішиться з дотепу й ліктем роздавлює пиріг.) Пиріг? Що вони мені тут із пирогами влізли? Господи милосерний! Що вони мені тут поробили?! Я кажу, що я у власній хаті не можу мати піде спокою. Гей, стара! (голосно) Стара! (кричить) Стара! (плачливо) Чого ще вони мене гризуть, коли в мене й без того гризоти досить?! Феська! Феська! Феська!

ЯВА VI.

Борович, Боровичка.

Боровичка (входить із кухні). Чого ти верещиш? Га?

Борович. Чого ви мене мучите? Чого ви мені спокою не даєте?

Боровичка. Ну, що ж таке!?

Борович. Чого ви мене зі світа гоните?!

Боровичка. Та говори ж, не плети, бо часу нема. Що тобі знов не до вподоби?

¹⁰⁾ Байдуже.

Борович. Чого ви мені тут із пирогами всадились?!

Боровичка. Ну, та що ж такого великого сталось?

Борович. Що великого? Не бачиш, що я тут роблю, працюю . . .

Боровичка. Та що таке робиш? Що працюєш?

Борович. Політику роблю.

Боровичка. Ой, обридла ж мені вже та твоя робота. Ой, старий, старий! Де ти розум згубив? Та коли ти його найдеш? Та що за хосен²⁰) із тої роботи? Дивись: у господарстві все пішло навиворіт, слуги не слухають, крадуть, і все через твою політику; я сама не годна всьому дати облад.

Борович (плачливо, відтак що раз швидче).
Стара, не муч мене! Ти на тім не розумієшся! Ти не знаєш, що то політика? Це важніше від господарства, важніше від життя. Я не знаю, як би тобі се сказати, бо ти не розумієш того. Політика то єсть таке — політичское сложеніє отношеній между одними . . . і другими, то єсть . . . Ні, я я знаю, ти того не розумієш!

Боровичка. Ні, не розумію; і не хочу розуміти ніяких ні «зложених», ні «відложених»,

²⁰) Користь.

а знаю лише те, що на лані трицяттеро женців пшеницю жнуть, а нема кому їх роботи доглядати, а ти тут якись небилиці²¹⁾ вичитуєш.

Борович (з докором). Небилиці?! (про себе). Не розуміє. (Зітхав.) Магдунцю, сядь собі трохи ось тут, я тобі почитаю, а й сама пізнаєш, що це не «небилиці», але що тут «йде о нашу жизнь», «о житіє наше».

Боровичка. А що ж наше життє обходить газету. Ми живем на селі далеко.

Борович. Ну, ну! Сядь, послухай, побачиш.

Боровичка. Я вже слухала нераз, але там ні про тебе, ні про мене не стояло нічого.

Борович. Та не про тебе, не про мене, там є о фонетиці, о нашім «ъ», без котрого ми обоє нічого не варті. (Боровичка здвигає раменами і сміється.) Сядь, сядь! Послухай, як там ладно стоїть написано! Зараз, де то є?

Боровичка. Дай мені спокій! У мене нині толока, а не якась там калітика в голові. Зійдуться женці, треба вечерю лагодили. Часу нема. От і ти ліпше зробив би, як би пішов на лан подивитись.

Борович. Ну, піду вже, піду, лиш одну люльку викурю й одну статтю дочитаю.

Боровичка (забираючи пироги в фартух). Тимчасом і сонце зайде. (Відходить.)

²¹⁾ Нісенітниці (моск.).

ЯВА VII.

Борович сам, потім Боровичка, Лесько.

Борович (ходить лихий по сцені, спльовує, потім став серед сцени й розпучливим голосом кличе). Ні, я знаю! Вона з Ковтом тримає! Вороги! Вороги! Українство у власній моїй хаті! Але постривай! (Киває кулаком до вікна; по хвилині). Ет, баба! Нічого не розуміє. От лише закурити. Леську! Леську! (Бере люльку, отвирає капшук, тупотить зі злости, побачивши пиріг.) Збитки! Збитки! Українські збитки! Сприсяглися на мене за те, що я став «настоящимъ русскимъ». Стара! Стара! (Входить Боровичка з лівого, Лесько перед ними.) Прошу тебе, стара, (твердо) май ти собі «убіжденіє», яке хочеш, але хоч збитків мені не роби й не пхай пирога в тютюн! Прошу дуже!

Боровичка. Господи святий з тим чоловіком! Та які мені збитки в голові! Може, добре сам пиріг запхав у капшук, а тепер чіпається.

Борович (сварливо). Сам пиріг запхав?! . . .

Боровичка (бере пиріг і скоро відходить). А то кара божя! . . .

Лесько (держачи картку в руці). У тій газеті, що ви казали віднести, була картка до вас, та казали Ковт, аби вам віддати.

Борович (роздратований, замахуючись цибухом).

Чуєш, не лізь мені в очі з Ковтом, ні з ніякою картою від нього, бо цибух на тобі поламаю!

Лесько. Та карта до вас у газеті.

Борович. У тій газеті не може бути жадна карта до мене. Неси, відки взяв (по хвилині). Чекай, люльку запалиш! (Накладає люльку, Лесько засвічує й відходить.)

ЯВА VIII.

Борович сам, пізніше Лесько.

Борович (утирає піт із чола, сідає, бере газету й читає). . . . «Въ собствѣнной зашитѣ». Ба! Якби то знати, що се значить? «Зашиті» гм, може, то друкарська помилка, а має бути «зашиті». Зашиті, ба, але в чім зашиті? — «Въ собствѣнной.» Не розумію! Ну, може з дальшого пізнаємо (читає поволи). «Преимуществовѣнные качества, якіи обнаружилісь, среди необикновенныхъ обстоятельствъ, въ учрежденіяхъ народовцевъ суть: унизительное раболѣпіе, а вмѣстѣ зъ тѣмъ изыщное нахальство»²²⁾ (отирає піт із чола, з розпукою). Авс!!²³⁾ (Читає ще раз із більшим напруженнем.) Ні, ані словечка. Ага!

²²⁾ Всі ці слова треба читати з українська, як читають москвофіли в Галичині, а саме: «и» за «и», не як «і», «е» твердо вимовлити, «ѣ» за «і» читати, н. пр.: преимушественніи качества, якіи обнаружилісь среди необикновенних обстоятельств . . .

²³⁾ Кінець (нім. aus!)

Качества! То, здається, щось із області домо-
вого господарства або, може, і з кухарської
штуки! Ну, се для мене менче інтересне. Йдімо
дальше. (читає). «Ври, да мѣру знай». Гм! Що
таке «ври?» — Ага «Врачь!», значить «док-
тор» «лікар», «ври» значить «лічи», отже «лічи,
але міру знай». Ну, та певно, що то для док-
тора дуже потрібна річ, знати міру в ліках
(читає). «Преждевременное общее восхищеніе
поклонниковъ новѣй эри, кажется, мгновенно
превратилось въ ужасное отчаяніе, такъ якъ
убѣдились, що искусная программа, ими про-
возглашена, не производитъ никакой пользы,
токмо вредъ» (отирає піт). Ова! Тут страшно
гаряче, треба йти до женців. На свіжім воз-
дусі повинно лекше піти. Леську! (Входить
Лесько.) Подай костур, бери файку,²⁴⁾ тютюн і
оті газети та ходи, підем у поле. Ні, дай сюди
капшук (киває пальцем), сам сховаю.

Лесько (в сторону). Ото злодій! (відходять оба).

ЯВА ІХ.

Хвилина павзи; потім Гануся в вікні, потім Боровичка.

Гануся (сильно зворушена). Матусю! Мату-
сенько! Пані Магдалино!

Боровичка (входить із ложкою, оглядається,

²⁴⁾ Люльку.

спостерігав Ганусю). Ніхто не збаг²⁰) би! А ти що тут робиш?

Гануся. Прийшла, пані, з вами побачитись.

Боровичка. Бійся Бога, дитинко, та якби тебе мій старий побачив, то тебе водою облив би або що таке заподіяв.

Гануся. Ні, матусю, не побачить, я підстергла, як у поле виходили, та й прибігла. А ви ж на мене не гніваєтесь? (Цілує старій руки.)

Боровичка (цілує її в голову). Дитинко моя! А чого ж би я на тебе мала гніватись? Що ж ти мені злого вчинила?

Гануся. А я думала, що, може, враз із паном Боровичем на мого татуня тай на мене, та так вас боялась, так боялась, щоб ви мене і крізь вікно не побачили. Мені лячно було подивитись на вашу хату.

Боровичка (сміючись). А що ж тебе аж сюди принесло?

Гануся. Не-аби-що, матусю! Що дасьте мені, то вам щось скажу, щось таке цікаве, що дуже втішиться?

Боровичка. А що ж я тобі маю дати?

Гануся. Поцілуйте мене (наставляє чоло, Боровичка цілує). Матусенько! Остап нині приїздить. (З радости цілує Боровичку в лице.)

²⁰) Збагнув би (скор., форма).

Боровичка. Хто? Остап? Нині? То не може бути, був би написав до нас!

Гануся. Писав, матусю, писав, але пан Борович не хотіли картки прийняти, лише до нас відослали. Ось вона. Він уже на поchtі, та пише, щоби фіру підослати.

Боровичка. Ісусе Христе! Господи Святий! Мій Остап! Мій соколик ясний! (Плаче.) Не дурно мені сеї ночі так на сон мотався! А я гадала, що він іще десь ген-далеко по Росії блукає, а він голубчик мій, уже й під порогом. Нехай тебе, моя дитинко, Господь щастем та здоровлєм благословить, що ти мене такою милою вісточною порадувала! (Цілує.)

Гануся. А мені, матусю, можна тішитись? Я так тішусь! (Плаче — пеститься.) А, може, не треба тішитись!? Матусенько, я вас так люблю!

Боровичка (сміється). Мене?! Ой, ти, ти! (на бік). Не знаю я, як із нею говорити, бо ще Бог знає, що з того буде (до Ганусі). А що ж тепер будемо діяти? Він десь на поchtі фіри чекає.

Гануся. Треба післати скоренько.

Боровичка. Та кого пішлю? Я сама дома з Фесею; Лесько на поле зі старим забрався.

Гануся. Я побіжу, матусю, та попрошу таточка, щоб наші коні післав. Добре?

Боровичка (на бік). Не добре воно буде,

як старий дізнається, але що ж робити. (До Ганусі.) Побіжи, дитинко, попроси!

ЯВА Х.

Ті ж і Остап.

Остап (в подорожнім запарошенім уборі; ввійшов ще давніше незамічений, прислухується з почуттем). Не треба, матусенько, бо я вже пішки прийшов! (Жінки видають крик. Остап цілує матір. Гануся подається за вікно.)

Боровичка (витаючись). Міїт синок солодкий! Як же змужнів²⁰) за тих 3 роки. А яку бороду запустив, мов святий Антоній Печерський. А як огорів та запарошився! Як же ти так нагло тутки взявся?

Остап. Воздухом, матусю, прилетів до вас. Стужилося за вами. (Звертається за вікно до Ганусі.) Ганусю! Панно Ганно! (Тримаються за руки через вікно. Він шильно вдивляється в її спущені очі. Хвилина мовчання.) Як же я вас тепер зватиму?

Гануся. Звіть, як давніше . . . як давніше . . .

Боровичка (перебиває). Давніше, що иньшого було, а тепер ти вже доросла панна, а він мужчина; не випадає кликати по імені.

Гануся (з гримасом). Матусю, я на вас гніваюся! (Відходить.)

²⁰) Вилюднів (поль). В. С.

ЯВА ХІ.

Остап, Боровичка.

Остап (пильно дивиться за відходячою). Яка вона гарна стала. Правда, матусю?

Боровичка (сухо). Гарна, а як же!

Остап. Матусю, що се таке? Ви її, мабуть, уже не любите так, як давніше любили. Неправда ж?

Боровичка. Люблю, чому б не любити, але бачиш . . .

Остап. Кажіть, матусю, кажіть ради Бога, що таке склалось межі вами? Адже ж від того моя доля залежить?

Боровичка. Ой, «склалось» синку, «склалось», та ще й таке, що, може, й «розікласти» не дасться.

Остап. Що ж таке? Говоріть!

Боровичка. Побудеш між нами, то й сам побачиш, а поки що сідай, та розповідж, як тобі в Росії проживалось?

Остап. Ні, я хочу зараз знати. Прошу вас, мамо, не мучте мене, розповіджте!

Боровичка. Твій старий посварився з Ковтом, і погнівалися на-смерть.

Остап. За віщо ж?

Боровичка. А зацо: — процес²⁷⁾ за свині, — вибачай за слово. Ковтові безроги зробили

²⁷⁾ Позви; процесуватися = позиватися.

собі у плоті перелаз до нашого городу, тай унадилися. Старий, бувало, все цибухом виганяв. А раз розсердився, та стрілив з рушниці й поцілив двоє. Ще мали настілько сили, що перелізли крізь діру на Ковтів бік та там і повиверталися. Ковт собі впав у злість, тай спровадив комісію. А комісія сказала, що свині повинні були поздохати на нашім боці, то був би мій старий виграв, а що перелізли на своє, та там поклались, то мій старий мусить заплатити.

Остап. Ну і що ж?

Боровичка. Сварилися, процесувалися, та від того часу вся біда пішла на нас. Старий із гризоти взявся до політики, та такий тепер дивний став та сердитий.

Остап. Я вас не розумію, мамо, до якої політики? Може, ви хочете делікатно сказати, що . . . розпився?

Боровичка. Ей, де там розпився! До тої політики, що в газетах, у тій ось газеті (показує).

Остап (оглядаючи газету). «Галицкая Русь»? Адже тато давніше «Діло» читали. Та я тому на почті, не дивлячись на адресу, картку вклав у «Діло».

Боровичка. Та в тім то й біда. Бувало з Ковтом «Діло» читають. Ну, тай ніщо. Трохи покричать, посміються та йдуть до роботи. А відколи посварилися, а редактор не хотів

приймати письма татового на Ковта, тато записали отту газету «Валицку Русь», чи як там. Та як почав читати, то й кінця тому нема, а господарство пропадає. А він каже, що політику робить, так читає, що аж ногами тупотить, та все кулаком на Ковта відгрожується. То якась тяжка й велика політика, але бодай би вона голову скрутила!

Остап. Ха! ха! ха! ха! ха! (Ходить по хаті і сміється; Боровичка дивиться на нього здивована.) Ну, вже аж тепер усе розумію. (По хвилині.) Ні, матусю! Се не така страшна річ, ся політика, як вам видається. Усе дасться направити. Я знаю добре тата: се добрий чоловік і душа щира, тільки завзятий і гарячка. Де ж вони тепер?

Боровичка. У полі коло женців, ледви випхала недавно. Але він не всидить довго, десь що-тільки не видно.

Остап. Чекайте ж — матусю! Як татко вернуть, будемо політику з хати гонити.

Боровичка. Ой, не знаю, чи потрапиш ти її вигнати! Я вже, синочку, й акафіст наймала, і підкурувала старого, тай не помагає.

Остап. Побачите, що викуримо. Я знаю старого батенька! Але ви мені, матусю, помагайте. Коли б вас тато питали, то кажіть, що ви зі мною не могли розмовитись, що моєї

мови не розумієте. (Чути голос Боровича на подвіррі.)

Боровичка. А, що? Не казала? Не всидить. Але я не розумію, що ти хочеш починати?

Остап. Не питайте, матусю. Усе гаразд буде, лише постарайтесь, щоб Гануся прийшла до вас до кухні. Підіть самі за нею.

Боровичка. Але ж! . . .

Остап. Матусенько!

Борович (у сінях до Леська). Чого ти лізеш за мною, дармоїде! Давай сюди люльку й газети, та махай до своєї роботи.

ЯВА XII.

Ті ж і Борович.

Борович (входить, держачи в руках газети, костур і люльку, не закримічає Остапа; до жінки). Нема женців.

Боровичка. Як, нема?

Борович. Нема ні женців, ані навіть вівса нема за «Вільшиною», лиш конюшина в копицях стоїть.

Боровичка (сміється). Та то не за «Вільшиною», але на «Кривулі» наші женці жнуть.

Борович. А ти чого казала . . . (Спостерігає Остапа у другім куті, робить дуже здивовану міну й випускає все, що в руках держить, проголошуючи слово): Га? (Потім лице його прояснюється й переходить у вираз радості.) Остап? Остапко? А ти відки тут узявся?

Остап (підходить, цілує батька в руку). Прієхал, батюшка, пакончів хазяйственну практику; я прієхал к вам пасматреть, как пажіваєте, батюшка!

Борович (обнимає сини). Харашо! (Оглядає його й любується його виглядом.) Хлопець, як тополя! Лиш коня й шаблю та на Турка виправляй! Козак! Стара! Чи бачиш?

Боровичка. Та я вже давно дивлюся.

Остап. Ми уж здесь с матушкой пачті час талкуєм!

Борович. Харашо! А як говорити вміє красно, по-вченому. Що то значить «просвіщеніє». Де ж ти навчився так красно говорити?

Остап. Ето мой собственный язык, как же ж можна ему не научіться. Інба не знаю!

Борович. Харашо! І я при тобі трохи підучусь. (Торжественно.) Бо я тепер, синку, працюю! (В бік до вікна.) Аж тепер, мій Ковтику, пропав, як тебе оба присядемо. Я твердо, він ще твердіще!²⁸⁾ Добре синку, що приїхав! Будемо оба працювати.

Остап. В каковом собствена направленіі?

Борович. Га? (по хвилині). Ага, я тебе хотів власне питати. Що то значить: «в собствєн-

²⁸⁾ «Твердо по руськи» — значило в Галичині з-московська балакати (язичієм); твердий Русин — москвофіл, м'який — Українець.

ной?» Мені приходило при моїй роботі се слово: «защиті в собствѣнной». Що се значить? Га?

Остап. Не панімаю, батюшка!

Борович. Га? Не знаєш того? Ага, то ти ще всього не знаєш! Ну, нічого. І я ще всього не знаю; будемо доучуватися.

Остап. Нельзя панянь таво, чево нет. В нашем язике такова абарота бить не может.

Борович. Га? Що кажеш? Сідати хочеш? Харашо, сідаймо; ти втомився дорогою. Сідаймо ось тут. (Саджає Остапа коло себе.)

Боровичка. Нічого не розумію. (Відходить.)

ЯВА XIII.

Борович і Остап (сідають на канапці поруч себе).

Борович. Ну, розповідж мені тепер, де бував, що бачив, що чувати в Росії?

Остап (недбало). Черезчур многа запрософ на адін раз. Не знаю, на какой атвечать. Бивал далекó, відáл многа, да не слишна нічево. Мір будет!

Борович. Харашо! Що ж ти робив тих три роки? (Дуже пильно слухаючи, щоб порозуміти.)

Остап (скоро). Я абучалса аграномії, савершенствовалса в науках. Какія прекрасния учрежденія в Рассії в етай óтраслі. (Борович зпочатку дуже слухає, потім зраджує нетерпеливість.) Гасударственния учрежденія імѣют сади на

несколько вѳорст дліною, ісключітельна пред-
назначенних для практическаво абученія.
Бивал на препадаваніях, іде бивало не-
сколька тисяч слўшателей, после штудіровал
действітельнае хазайство у дядюшкі. Он ве-
лел пазравіть і сказать . . .

Борович. Чекай, чекай! Ну, вже потому
будемо вчитись, а тепер розповідж мені те
все так по нашому, по руськи,²⁹⁾ бо я, бачиш,
ще всього не розумію.

Остап. Как же ж батюшка? Я гаварю па
рускі!

Борович (заклопотано). Ну, та так, того,
теб. Красно говориш, нема що казати. Ну,
я вже знаю, що вмієш. Але то, бачиш, для
політики, а політика буде потому. А тепер так,
як син татові, розповідж про себе. Та ж ти мій
одинак! (Цілує його в чоґо.)

Остап (усуваючись, наче ображений). Гаварю,
как умєю, не раді палітікі, ліш толька па
убеждєнію.

Борович (в бік). Що се з ним сталось?
(До Остапа.) То ти мене вже не любиш? Утікавш
від мене?

Остап. Патаму, что ви меня, батюшка,
абіжаєте!

²⁹⁾ Цебто, по українськи; Галичани ще донедавна
звали свою мову руською (руську звали—московською,
російською), себе ж Русинами.

Борович (гаряче). Я тебе обиджаю? Чим?

Остап. Приказиваєте мене гаварить на вашему.

Борович. А що ж? То ти стидаєшся говорити по руськи, по рідному?!

Остап. Не хачу і не умею гаварить на хахлацкі.

Борович (зриваючись). Що? По хахлацки? Сину, що ти говориш?

Остап (встаючи). То, что слышите.

Борович. Остапе! Схаменися! То ти так обходишся, то ти так витаєшся з твоїм вітцем?! То ти нас усіх, і мене, твого вітця старого, прозивавш «хахлом?» Цураєшся нас? О, Боже, Боже! Чого я дожив на старість?! Де моя дитина? Де моя дитина? Поїхав мій син, та не вернувся!

Остап. Вазвратілся, батюшка, вазвратілся, да только не хаклом, а настоящим русским человеком.

Борович. Пропаив! (По хвилині зблизившись до Остапа.) Синку! Може, ти трошки того . . . (показує на чоло). Га?

Остап. Батюшка! За чем комедію стробить? Ведь, ви такой же настоящий русский, как і я.

Борович (з іронією). Ні, я «хахол!»

Остап. Ви читаете «Галицкую Русь», журнал, защищающий наши общерусские дела. То, может быть, і ви, батюшка, тоже . . . таво (показує на чоло).

Борович (збентежений, у бік). А, проклята політика! Зарізав мене власним моїм ножем. (Відвернувшись, мовить.)

Остап. Ну, что ж, батюшка?

Борович (зломаний) То, сину, цілком не те, то цілком що иньше . . .

Остап. Всьо равно!

Борович. Ні, воно лиш так виглядає на «всьо равно», але то зовсім що иньше . . . То — бачиш — політика, а отсе, сину, паскудство!

Остап. Что ж ето такое ета ваша палітіка?

Борович (нетерпляче). Ет! Дай мені спокій! (В бік). Я вже й сам тепер не знаю, що то таке «політика». Бачу лише, що політика й Ковтові свині, се також зовсім що иньше. (Сідає коло стола, тримається за голову.) Боже, Боже! Що зі мною діється?! Тому три роки, який я був щасливий! Як я тішився своєю дитиною. З якими красними надіями я його у світ виряджав? А нині? Син мій — чужинець. Стидається свого і своїх. О, Боже! За що Ти мене караєш?

ЯВА XIV.

Ті ж і Боровичка.

Остап (тихо на боці до матері, що ввійшла, незамічена старим). Матусенько, все гаразд! Вже нема «політики». Лиш тепер ви допоможіть!

Боровичка. Дав би Господь! (підходить до

Боровича). Що ж ти, старий, надувся? Замість тішитися сином, а він от сидить, та лиш очима лупає.

Борович (плачливо-сумно). Нема нам чого тішитись.

Боровичка. Як то? Що таке сталось?

Борович. Нема в нас сина, Магдуню, нема!

Боровичка. А от, який великий!

Борович. Ні, то не син! То — «настоящий», а ми — «хахли».

Боровичка. Адже ти казав, що ти сам «настоящий».

Борович (истерпляче). Ет! Пусте! (до себе) «настоящий», але — дурень. (До жінки.) Куди мені до «настоящего»? Диви, як виглядають правдиві «настоящі» (показує на Остапа): сердиті, надуті, цураються вітця, матери, а говорять так чудно, що такий «настоящий» як я, нічого не розуміє.

Боровичка. Ну, ще нічого такого не сталось! Хвала Богу, що здоров вернув! Побуде межі нами, (з притиском) ожениться, тай може знов навернеться на своє й мову рідну пригадає собі та з «настоящего» знов стане нашим, дорогим сином.

Борович. Бог би з тебе говорив, але я . . .

Остап. Нет, матушка, между нами нет нічево общаго; я сѣйчас узѣзжаю, вазвращаюсь к нашей общей матушкѣ.

Боровичка (з запитанням до Боровича). Що він таке говорить?

Борович. А, Господь його знає! (До Остапа.) Слухай, Остапе. Ти до нас не говори, не зви нас «батьюшкою» та «матушкою», бо ми тебе не розуміємо й не хочемо розуміти.

Остап (говорить зрозуміліше, щоб конче порозуміли). Я вас долга мучить не буду. Їду ф Кієф і там женюсь. (Борович і Боровичка дивляться на себе питаючи.)

Борович. Га? Що він каже? Що їде до Київа женитись?

Остап. Да, да, батюшка, їду ф Кієф; женюсь тоже на настоящей русской актрисе із балета.

Борович. Ще лиш того бракувало! (Ханючись за голову.) Боже, Боже! За що Ти мене так караєш? (У розпучі). Стара, рятуй, рятуй, роби що, бійся Бога, бо ми пропали!

Боровичка (до Остапа). Синку, та ж ти казав колись, що будеш женитися з Ганусею Ковтівною.

Борович (сіпає жінку за рукав). Що?! З донькою Ковта? Стара! Що ти говориш?

Боровичка. Ну, то нехай ліпше він поїде до Київа? . . .

Борович (поквално). Ні, не ліпше, не ліпше! Вже нехай жениться з кимнебудь; лишень нехай не їде. Коби лиш схотів!!

Боровичка. Та ти колись любив так гаряче Ганусю!

Остап. Нєт, матушка, єто хахлушка!

Борович. А що! Я казав, не схоче!

Боровичка. Вона тебе так щиро любить, так тебе ждала-виглядала! (До старого.) Та кажи ти що?

Борович. То ніщо не поможе! Все пропало. (З резигнацією до Остапа.) Остапе! Послухай матері, будеш мати добру жінку.

Остап (кидаючи ся батькові на шию). Добре, таточку, я женюся з Ганусею та лиш хотїв від вас почути, що годитесь на се.

Борович (зчудований). Га? Що? Що ти кажеш? Синку мій! То ти не того . . . не «настоящий?»

Остап (пестячись, сердешно). Ні, таточку! Я такий сам Русин³⁰⁾ як і Ви, я люблю свою Русь-Україну над усе, та дорожу нашими народніми святощами. А вам хотїв лиш показати, як виглядає правдивий «настоящий».

Борович. А я думав, що ти, справді, ренеґат.³¹⁾

³⁰⁾ Українець.

³¹⁾ Ренеґатами галицькі Українці звали всіх, що відщуралися свої національності, що пішли хоч у польський, хоч у московський бік.

Остап. Ні, тату! Боровичі до сього неспосібні (усміхаючися). Я лиш так, так . . . для політики.

Борович. А бодай би вона скисла! Ой, синку, добру ти мені дав лекцію! Магдунцю, ти все мала рацію!³²⁾

Боровичка. А бачиш! Я жінка проста, невчена, але я все казала, що та «політика» ні-до-чого.

Борович. Зараз завтра викину всі газети.

Остап. Ні, таточку! Чого ж викидати? Будемо читати й одну, і другу, але не для «політики», але на те, щоби знати, що чувати на нашій Рідній Землиці. А тепер, таточку, дозвольте, що піду відвідати сусідів та побачитися з моєю судженою.

Борович. Чекай! На! А чи ти знаєш, що вони мені зробили? Безроги Ковта . . .

Боровичка (перебиваючи). Ну, вже знов зачинаєш за політику?! А що казав!? (До Остапа.) Гануся в кухні, докінчує за мене вечерю для женців.

Остап (вибігає і приводить Ганусю). Ходи, серденько, ходи. Уже все добре! (До старого.) Отсе, таточку, моя любка.

³²⁾ Гал. фраза, значить стільки, що «твоя все була правда».

ЯВА XV.

Ті ж і Гануся.

Борович (зі сміхом). Ага! То се твоя «актриса з ківського балета», твоя «настоящая».

Гануся (з жартовливим докором). Так?! То він уже мав якусь «настоящу» при балеті?

Остап. Е, ні, то лиш так для «політики».

Гануся. Я такої політики не хочу. (Киває пальцем.) А може ви, таточку, воліли б тамту, що «для політики?» (Цілує старого в руку.)

Борович. Ні, я вже волю «хахлушку». (Цілує її в чого).

Боровичка. От раз день щасливий: сина діждались, політику нагнали, жнива докінчили, дітей заручили.

(За сценою чути хор женців, що йдуть із вінцем:

Господарю, господареньку,
Ой, та втвори ворітонька,
Несемо Вам вінець,
Нашому ділу кінець.)

Лесько (вбігає поперед них). Толока буде, то-тока! (Побачивши Остапа й Ганусю, що стоять, побравшись за руки.) А, може, й весіллє! Ото собі під'їмо та покуримо!

Всі (потягають за женцями). Нашому ділу кінець!

Заслона паде.

Стрий, у березні, 1893. року.

До тепер появилися отсі книжки:

- 1—6а. **В. Ленкий**, Начерк історії української літератури (до нападів Татар) нове ілюстроване видання.
7. **Ів. Левицький** Нечуй, Запорозжці.
8. **Ляфонтен**, Байки (з 4 образками).
- 9—11. **Карпенко-Карий**, Суєта (зі вступом В. Ленкого).
- 12—14б. Літературні характеристики укр. письменників, **І. Іван Франко** (Поезія) нап. **А. Крушельницький**.
- 15—16а. **С. Руданський**, Співомовки (зі вступ. Ленкого).
17. **М. Вовчок**, Девять братів і десята сестричка Гали.
- 18—20. **Ахеліс**, Начерк соціології.
21. **Д. Н. Мамін-Сибіряк**, Чутлива совість.
- 22—23. **Ніцше**, Так мовив Заратустра. Часть I.
- 24—25. **Ніцше**, Так мовив Заратустра. Часть II.
- 26—27. **Юрій Кміт**, В затінку й на сонці.
- 28—29а. Збірник народніх пісень і дум.
- 30—33б. **Чайківський**, Всесвітня Історія I. Стар. Історія з ілюстр.
34. **Кінлінг**, От собі казочки (з двома ілюстр.).
- 35—36. **Кінлінг**, От собі сторійки (з трома ілюстр.).
37. **Верзон**, Новоженці комедія в двох діях.
- 38—39. **Ніцше**, Так мовив Заратустра. Часть III.
40. **Байки Езона** (з чотирма ілюстраціями).
- 41—43б. **В. Барвінський**, Скошений цвіт, повість.
- 44—47. **Др. І. Раковський**, Психологія.
48. **Андреев, Л.**, Три оповідання.
- 49—50. **Карпенко-Карий**, Хазяїн, комедія.
51. **Вовчок**, Сестра, Козачка, Чумак (оповідання).
52. **В. Верзон**, Понад сили (драма).
- 53—56. **Чайківський**, Всесвітня історія II. (серед. віки).
- 57—59. **Ніцше**, Так мовив Заратустра. Часть IV. (кінець).
60. **Марко Вовчок**, Від себе не втечеш (оповідання).
- 61—62. **Г. Ібсен**, Будівничий Сольнес, драма.
- 63—64а. **Гоголь**, Тарас Бульба, повість з ілюстр.
- 65а. **Руданський**, Цар-соловей, казка.
66. **Молієр**, Лікар-Шуткар, жарт в 1 дії.
67. **Котляревський**, Наталка Полтавка, укр. опера.
- 68—72. **Чайківський**, Всесвітня Історія III (нововічна).
- 73—74. **Николишин**, Розладде (драма).
75. **Вовчок**, Кармелюк. Невільничка (оповідання).
- 76—77. **Геновефа**, опов. (з образк.).
78. **Куліш**, Орися, Дівоче, серце. Січові гості.
79. **Ольга Кобилянська**, Некультурна (новеля).
80. **Ольга Кобилянська**, Мелянхолійний валець.
- 81—84. **Франс**, На білих скалах, повість.

- 85—86. **Л. Толстой**, Живий труп, драма.
 87—91а. **О. Барвінський**, Образки з розвитку Русинів.
 92. **Яричевський**, Іяягня Любов, драма.
 93. **Вовчок**, Соп. Одарка, Чари, Ледащяця.
 94—98. **Б. Ленкий**, Начерк іст. україи. літер. Книжка П.
 99. **Вовчок**, Інститутка.
 100—103. **В. Антонович**, Коротка історія Козаччини.
 104. **Аверченко**, Гуморески.
 105. **Барвінок**, Русалка.
 106—107. **Богдан Ленкий**, Літературні характеристики укр. письменників: П. М. Шашкевич. З ілюстр.
 108—110б. **Куліш**, Чорна Рада (новість) з ілюстраціями та вступом і поясненнями В. Ленкого.
 111. **Толстой**, Полонений на Кавказі, иравд. подія.
 112—113. **Вергзон**, Вступ до метафізики.
 114. **Анатоль Франс**, Комедія про чоловіка, що оженився з немовою, жарт у 2 актах.
 115—120. **Олександр Барвінський**, Образки з громадянського і письменського розвитку Русинів, II. часть (з 12 портретами, 13 картинами).
 121—123. **Кобиланська О.**, Земля I, повість.
 124—126. **Кобиланська О.**, Земля II, повість.
 127—128. **Шов В.**, Цезар і Клеопатра. Історія.
 129. **Вовчок М.**, Не до пари. Два сини й иньші оповід.
 130—134. **Маковой**, Заліссе, повість.
 135—140. **Кописький**, У гостях добре, дома лінше, повість.
 141—142. **Федькович**, Довбуш, трагедня.
 143—144. **Федьковича**, Оповідання.
 145—146. **Гринюк**, Весняні вечері.
 147. **Федькович**, Так вам треба, фарс.
 148. **Федькович**, Як козам роги виправляють, фразка в 1 ді.
 149. **Шевченко Т.**, Музика, повість.
 150. **Кропивницький М.**, По ревізії, комедія у 1 ді.
 151. **Шевченко Т.**, Артист.
 152—153. **Карпенко-Карий**, Бурлака, драма.
 154. **Бобикевич О.**, Настоящі, комедія у 1 ді.
 155—156. **Шевченко**, Гайдамаки, поема.
 157. **Федькович**, Люба—згуба, повість.

Дальші томики в друку

Кожний томик можна набути також в гарній картоновій оправі. Тоді коштує дороще о 20—50 ц.

Гроші треба висилати наперед.